

Бортник С. Ю.<sup>1,2</sup>  
Лаврук Т. М.<sup>1</sup>

<sup>1</sup>Київський національний університет  
імені Тараса Шевченка

<sup>2</sup>Університет Яна Кохановського в Кельцах  
(Республіка Польща)

## З ДОСВІДУ ОХОРОНИ ПРИРОДНИХ ЛАНДШАФТІВ У ПОЛЬЩІ

Республіка Польща відрізняється надзвичайно різноманітним рельєфом земної поверхні, сформованим в результаті складної взаємодії тектонічних та екзогенних чинників, серед яких найбільший вплив мали зледеніння. Саме численні палеогляціальні форми рельєфу – ози, ками, друмліни, кінцеві морени та занdroві поля, льодовикові жолоби урізноманітнюють ландшафт, додають йому особливої екзотичності.

Прибалтійські морські узбережжя Польщі відрізняються широкими пляжами, що простягаються вздовж високих обривистих берегів з кліфами, льодовиковими озерами, дюнами, піщаними косами та лагунами. Трапляються рухомі дюни до 30 м висотою і мілкі приморські озера. Пісок, який безупинно переміщується, засипає приморські ліси, болота, навіть людські поселення, водночас відкриваючи терени, які він раніше поглинув (Рис. 1).



*Рис 1 – У Словінському Національному Парку на узбережжі Балтійського моря територія суворо охороняється. Провадяться роботи для закріплення дюн (світлина С. С. Бортника).*

Балтійське море відокремлене від решти території Польщі так званими «поозер'ями» – Дравським, Кашубським, Мазурським та Сувальським. У Польщі понад 9 тис. озер, більшість з яких мають льодовикове походження.

У кінці льодовикового періоду ріки, що утворилися від талої води, розробили широкі заболочені долини, унаслідувані сучасними ріками. Для них характерними є акумулятивні, терасові та дельтові ландшафти. Деякі річки перетворюють територію на багатокілометрові болота.

Більша частина сучасної території Польщі – низовинна, з складною та мальовничу ландшафтною мозайкою (Рис. 2).



Рис. 2 – Долинний ландшафт Вісли поблизу м. Хелмно  
(світлина С. С. Бортника).

Центральну Польщу займають Великопольсько-Куявська і Мазовецько-Підляська низовини з льодовиковими долинами та горбистими пасмами широтного простягання – кінцевими моренами. Одна з моренних смуг простягається від Берліна до Варшави. Це моренне пасмо підімається до висоти 300 м над р. м.

Льодовикові форми рельєфу охороняються на території Сувальського ландшафтного парку. Тут можна спостерігати природні піднесення, схожі на піраміди, тераси, а також „висячі” долини.

На півдні Польщі поєднуються різновікові гори. Унікальними є платоподібні Столові гори в Судетах з горизонтальним, недеформованим заляганням шарів пісковиків. Вони охороняються в Національному парку «Столові гори» (Park Narodowy Górz Stołowych).

Особливої уваги заслуговують Польські Карпати, що займають близько 7 % території країни і охоплюють північні мегасхили Західних та частково Східних Карпат. Це найбільш масивна та піднесена частина

Карпатської гірської системи, яка включає унікальні у геолого-геоморфологічному та біогеографічному відношеннях Татранські, Баб'є-Гурські, Пенінські та Бещадські гори.

Природні ландшафти, що збереглися на значній площі, у горах ще відносно слабо трансформовані антропогенным впливом і вже тому мають важливе природоохоронне значення.

Польські науковці проводять дослідження змін природокористування карпатських земель за останні десятиліття, що пов'язані із зміною форм власності та способами використання земельних угідь. В результаті реалізації міжнародної програми CORINE Land Cover у Польських Карпатах виділено 33 види «покриття терену», як наслідку різних форм природокористування.

Планується також здійснення великомасштабних досліджень гірських ландшафтів з метою їх охорони та раціонального використання.

За кількістю заповідних територій Польща посідає одне з перших місць у Європі. Рослини і тварини перебувають під охороною у 23 національних парках та 1200 природних заповідниках. Заповідні території займають понад 100 тис. км<sup>2</sup>, що становить близько 30 % загальної площи країни.

Кожен заповідний парк є своєрідною скарбницею рекордів природи. Наприклад, Кампіноський національний парк (Kampinoski Park Narodowy) поблизу Варшави порівнюють з подібною пущею, яка знаходиться поряд зі столицею Нігерії.

Величезну частину – майже 28 % території країни – займають ліси, переважно хвойні. На відміну від багатьох європейських країн, вони відкриті для загального доступу.

Біловезька Пуща – останній збережений регіон натуральних листяних лісів, які покривали колись всю Європу, – внесена до списку світової культурної і природної спадщини ЮНЕСКО. Це один з найчистіших екологічних регіонів країни.

Флора Польщі налічує понад дві тисячі видів. Тут збереглося багато унікальних реліктових рослин, наприклад, остружка татшанська (*Delphinium oxysepalum*, родина жовтцеві, релікт третинного періоду).

У природних умовах в Польщі живуть багато видів тварин, які вже не зустрічаються більше ніде у природному середовищі. Ведеться робота по відновленню популяцій тварин. Так, наприклад у Біловезькій Пущі відновлено популяцію зубра. Зросла популяція бобра – ще 20 років тому налічувалося лише близько тисячі особин цих тварин, сьогодні – вже 25 тисяч. У гірських лісах водяться вовки, ведмеді та рисі; кілька десятків з них живе у вище згаданій Кампіноській Пущі – національному парку неподалік Варшави.

Польща є рідним краєм для лелек: четвертина світової популяції білих лелек гніздиться саме в Польщі (понад 40 тис.). Бєбжанські болота є найбільшим збереженим у Європі комплексом торфовищ. Крім того, це так званий “пташиний” національний парк, заселений 253 видами птахів

заплави ріки Бебжи. Болота і озера, що простягаються на багато кілометрів, є екологічною нішою для багатьох видів птахів, які рідко вже зустрічаються в Європі. До того ж, Бєбжанські болота належать до найменш видозмінених людською діяльністю.

Важливо, що національні парки і терени з привабливими краєвидами водночас легко доступні для відвідувачів, а це приносить значні прибутки державі і має велике пізнавальне та виховне значення, особливо для формування природоохоронного світогляду.

*Надійшла до редколегії 01.08.2013*